

Posudek na bakalářskou práci Hany Geussové, Židovská menšina v Československu období normalizace, Ústav hospodářských a sociálních dějin, FF UK 2012.

Téma své bakalářské práce si Hana Geussová vymezila dvěma okruhy otázek. Jedním je složení židovské menšiny v období normalizace, její aktivity a organizace. Druhým okruhem je vzájemný vztah této menšiny s komunistickým režimem.

Struktura práce je přehledná, po úvodních kapitolách týkajících se zdrojů a metody a vymezení sledované skupiny se autorka věnuje charakteristice židovské komunity v poválečném Československu. Období normalizace je popsáno nejen z hlediska nejdůležitějších událostí, ale i s ohledem na sociální strukturu židovské menšiny, její náboženské aktivity a aktivity židovské mládeže.

Bakalářská práce je z velké části postavena na sekundární literatuře, primárním zdrojem je vedle asi dvou vzpomínek rešerše časopisu *Věstník židovských náboženských obcí* v daném období. *Věstník* lze považovat za stěžejní zdroj informací o činnosti obcí v Československu, především v českých zemích. Tento za komunistické diktatury jediný oficiální časopis židovských obcí může badateli posloužit k analýze vztahu vedení obcí (zvláště té pražské) vůči státní moci. Této možnosti také Hana Geussová zdařile využila. Na základě vyvážené a jasné analýzy úvodníků *Věstníku* ze 70. a 80. let dochází k závěru, že zvláště do roku 1974 se vedení ŽNO v Praze snažilo vyhnout politicky agilním úvodníkům komentáři a výklady jednotlivých židovských svátků a tradic. Vzhledem k tomu, že tolerance židovské menšiny byla založena na toleranci židovského náboženství a nikoliv na toleranci židovského národního či kulturního společenství, byly takové komentáře z hlediska státního aparátu akceptovatelné. Teprve po výměně vedení ŽNO v roce 1974 se tón úvodníků změnil, nicméně i v tomto období zůstal časopis hlavním zdrojem informací pro většinu členů židovských obcí a z komunistické ideologie byly zdůrazňovány především ty aspekty, které byly pro židovské (i jiné) náboženství únosné – jako především důraz na světový mír.

Autorka také velice jasně rozkryla dilema vedení Federace ŽNO a vedení pražské ŽNO související s narůstáním antisionistické propagandy po jomkipurské válce roku 1973, nebo též po zveřejnění Charty 77. Vzhledem k sympatiím převážné většiny Židů s izraelskou politikou se reprezentace pražské židovské obce a federace distancovala od státní antisionistické a skrytě antisemitské propagandy na konci 60. a 70. let. Na druhou stranu v

souvislosti s Chartou 77 odmítlo oficiální vedení ŽNO nejen jakoukoliv opoziční politiku, ale i kritiku stavu židovských památek zmíněnou v textu Charty 77.

Kapitola o židovských mládežnických skupinách je zase důkazem, že i v období normalizace trpěl stát určitou formu vnitřní obrody části židovského společenství. Přednášky a setkávání druhé generace po Šoa přispěly velkou měrou k sebeuvědomování si židovských tradic u celé řady mladých lidí. Autorka také neopomíná sociální rozměr těchto setkávání, které přispívaly k navazování kontaktů napříč komunitou. Tato kapitola čerpá především ze studie Aleny Heitlingerové, která se sama přednášek účastnila a provedla mezi dalšími účastníky sociologický výzkum. V kapitole není nijak zmíněno, že většina účastníků těchto přednášek odešla na začátku 70. let do emigrace.

Pokud bychom se zaměřili na limity předložené práce, je překvapivé, že autorka, která v práci opakovaně zmiňuje omezený počet studií o dané problematice, vynechala některé existující texty. Autorka kupř. sama zmiňuje existenci několika studií v *East European Jewish Affairs* (dříve *Soviet Jewish Affairs*), v práci je však nepoužívá. V práci mohla autorka použít též text Petra Broda¹, Livie Rothkirchenové², nebo zmínit knihu o rabínu Federovi³. Pro kontext situace židovské komunity v Československu v porovnání s ostatními socialistickými zeměmi by bývala dobrá i publikace Bernarda Wassersteina, *Vanishing Diaspora* z roku 1996.

Za problematické považuji tvrzení, že *Věstník* lze považovat za „kroniku zaznamenávající dění uvnitř židovské komunity nejrůznějšího charakteru“ (s. 45). *Věstník* byl jistě hlavním zdrojem informací pro řadové členy obce a zrcadlil do určité míry i za normalizace aktivitu židovských obcí (hlavně té pražské). Celá řada aktivit židovské obce se nicméně z obav z dohledu státní bezpečnosti na stránky časopisu nedostala, často také mohlo jít o pozvání na akce, jejichž obsah se radikálně odlišoval od oficiálního názvu.

Práce, která má v názvu „židovskou menšinu“, tedy nikoliv pouze oficiální židovské obce, navíc naprosto ignoruje skutečnost, že celá řada vědomých Židů (z části dokonce nových konvertitů) se v 70. letech ocitla v opozici k oficiálnímu vedení ŽNO. Postoje těchto

¹ Petr Brod, *Die Juden in der Nachkriegs-Tschechoslowakei*, in: Jörg K. Hoensch, Stanislav Biman, L'ubomír Lipták (Hg.), *Judenemanzipation - Antisemitismus - Verfolgung in Deutschland, Österreich-Ungarn, den Böhmischen Ländern und in der Slowakei*. Essen 1999, 211-228.

² Livia Rothkirchenová, *Státní antisemitismus 1948-1989*, in: *Antisemitismus v posttotalitní Evropě*. Praha 1992, 111-122.

³ Zuzana Peterová, *Rabín Feder*. Praha 2004.

osobností a jejich přátel tak nebylo možné najít na stránkách *Věstníku*, nýbrž v samizdatových periodikách. Právě tyto osobnosti pak sehrály určující roli v obrodě ŽNO po roce 1989.

Je také škoda, že si autorka nedala práci s analýzou zpráv Ministerstva školství a kultury, které sice uvádí jako pramenný zdroj práce (s. 8), cituje však pouze citáty z některých zpráv, jak je vypisuje především Alena Heitlingerová nebo Jana Svobodová. Tyto citáty citátů jsou přitom v několika případech doplněny komentáři převzatými z Heitlingerové, u kterých však již odkaz chybí. Vzhledem k dostupnosti těchto archiválií v Praze považuji takový způsob historické práce za přinejmenším nešťastný. Za nedostatečné považuji také citace z *Věstníku*, u kterých není uveden autor ani název článku. Časopis přitom nebyl názorový monolit, ale právě poukazem na různé autory by bylo možné upozornit na určitou pluralitu názorů i uvnitř tohoto oficiálního periodika. Při citování internetové stránky z Jewish Virtual Library autorka opakovaně zmiňuje, že „zdroje“ nebo „prameny“ něco uvádějí. Internetová stránka je přitom encyklopedickým heslem, které má u každé své části jméno autora.

Celkově jsem přesvědčena, že práce Hany Geussově jasně dokazuje její schopnost analytického myšlení, jazykové obratnosti a vyváženého úsudku. Vzhledem ke shora zmíněným výhradám navrhuji ohodnotit práci jako velmi dobrou.

V Praze, 13. srpna 2012

Kateřina Čapková, PhD